

V začetku leta 1849. vidimo ga v odboru Slovanske lipe in dijaškega društva, a skoraj potem pri drugem obleganju praškem so ga zaprli zopet; celi dve leti je moral čakati na končno sodbo leta 1850., po kateri je bil zarad veleizdajstva na smrt obsojen, a pomiloščen na dvajsetletno ječo.

V olomuški trdnjavi je prestal osem let te kazni; nato pa je zopet dobil po cesarski amnestiji 1857. leta

svobodo. Miroval je sedaj do leta 1860., v katerem se je zopet povrnil v politično življenje. Kot urednik mnogih časopisov, kot izvrsten žurnalist pa si je pridobil neumrljive slave v tem času za svoj narod, kateri ga je volil v odbor za narodno gledališče. Njegovo delovanje je odslej z drugimi rodoljubi vzajemno, če tudi nikoli ni odnehal biti demokrat.

(Konec prih.)

Dolenjci.

Spisal J. Trdina.

III.

(Dalje.)

Vshodni Slovani, Rusi, Bolgarje, pa tudi Srbi in Hrvatje, ponašajo se po pravici s svojo čudovito domačo obrtnostjo. Znana je bila brez dvojbe tudi starim Slovincem, ali zamorila jo je sužnjost, v kateri so delali to, kar so morali, ne pa, kar jih je veselilo in zanimalo. Tako so izgubili sčasoma vsak čut za umetnost, vsako hrepenenje po udobnosti hišnega življenja. Poklapljeni in izbegani duh jim ni mogel braniti in varovati čistosti domačih pravov in običajev. Kakor rodoljubje, narodni ponos in mestoma celo narodno ime, zamrla so v njih še mnoga druga plemenita čustva in svojstva. Tuji zakon o dedini in nasledstvu nam je porušil zadruge in ostrupil rodbinske razmere z zavistjo in mržnjo. Po vzgledu svojih okrotnih gospodarjev jel je tudi Slovenec zlasti na zapadu nemilo trpinčiti živino in postopati surovo celó s svojimi otroki. Po istem vzgledu in uplivu se mu je pokvarila narodna pesem in govorica. Kakor grozovita nevihta, povaljala, oklestila in stolkla nam je nemščina čudovito krasno, bujno cvetoče in bogato polje staroslovenskega jezika. Zarinile so se vanjo brezštevilne tuje misli, besede in pritikline. Na svetu je gotovo malo tako nesrečnih narodov, ki ne bi imeli svoje besede za sladki in častiti pojem: roditelji. Slovincem so pregnali roditelje nemški Ältern — starši! Veliko stoletij so napovedovali grajski biriči in podrepniki posilno delo debelo poleg prirode svojega bavarskega narečja: Dons bo tlaka! Po tem potu se je ukoreninil ta grdi dons tudi v narodu. Tak spominek in ostanek tlačanske dobe je tudi dolenjska utojiti, mesto utajiti, kajti je bilo utajevanje desetine in drugih davščin tisti „prestopok“, ki se je kmetom najrajši očital, ker se je največkrat ponavljal in kaznoval. V isti razred spada beseda ~~grob in dober~~, ki ne pomeni zdaj Dolenjcem rudis, nego: imeniten, važen, bogat, obilen, in gotovo tudi hiža, iz katere so nam Nemci, ki ne poznajo ž, naredili hišo. Rok za pobiranje raznih davkov, za pogodbe in sploh za vse dolžnosti je bil navadno god kakega svetnika. Nemški graščak, oskrbnik in uradnik, ki so se malo brigali za naše padeže, ukazovali so kmetu: To pa to boš dal o sveti Mišel, po sveti Martin, do sveti Jurij itd. Tudi ta pošastna napaka se je v narodu prijela in se govori na Dolenjskem še danes! Duh in jezik se nahajata v tesni zavezi. Potujčeno mišljenje nam je izpridilo do zla boga čisto slovansko skladnjo in nekdanj tako jederni zlog. Sjajen dar

govora priznavajo po tujstvu nepokvarjenim Slovanom vsi razumni opazovalci. Na svoja ušesa sem se uveril, da je do malega vsak štokavski Hrvat in Srb rojen govornik. Beseda mu teče gladko, pravilno in logično, da bi se moglo, kar pripoveda, brez sramote natisniti. Med nami pa se prikazujejo prav poredkoma taki umetniki. Slovincu se okorni jezik neprenehoma zapleta, zadeva in izpodtika: pripovedovanje mu je nekako stokajoče in jecljajoče, polno anakolutij, slovniških in drugih zmot in pregreškov. Od kod izvira ta ogromna razlika? Zastavni in glavni vzrok jej je brez dvojbe zmešnjava, katero je naredila v slovenskem duhu in ob enem v jeziku sovražna nemščina.

Če pomisli človek na neskončno vrsto krivic, ki so jih storili našemu narodu Nemci, mora se silno čuditi, da jih ne črti. Ostre zabavljice, ki lete v „Kvake“, rodile so se še le zadnjih tridesetih let. Zložili so jih belokranjski in podgorski „nemškarji“ ali pa glasoviti burkeži Meglič, Bernárdelj in Opalček. Ta krščanska krotkost in oprostljivost je itak le navidezna. Slovenec ne sovraži Nemcev zato, ker je pozabil že zdavnaj borbe, katere je imel z njimi pred 1100 leti za svojo prostost in samosvojnost. Pozneje ga nemški narod ni tlačil z vso silo svojo, nego samo po svojih zastopnikih: grofih, baronih in vitezi. Jeza naših sprednikov se je torej obrnila najbolj proti tej nečloveški gospodi, ki ga je trpinčila, more se reči, brez presledka od zibel do groba. Svoje mržnje proti njej ni izgubil popolnoma niti v 19. stoletji; prejšnje čase razodeval jo je tudi dejanjski v krvavih puntih in naskokih na gradove svojih krvnikov. Sovraštvo proti Nemcem tedaj ni nikoli zamrlo, ali izpremenilo je obliko, iz narodnega se je izprevrglo v stanovsko in društveno, ki traja še dan današnji. Nabral sem dolgo vrsto pregovorov, priče, psovke in kletev, ki dokazujejo in spričujejo srditost dolenjskih Slovencev na „gospodo“. Še le pametni zakoni Marije Terezije in Jožefa II. so začeli podsekavati globoke korenine temu opravičenemu sovraštvu. Slovincu se je povrnila z njimi vsaj osebna svoboda, da se je smel seliti v mesta ali kamor je hotel, poprijemati se trgovine, rokodelstev in obrtnosti in udeleževati se z jedno besedo po svoji slabi moči vsakega napredka evropskih narodov. In mora mu se priznati, da je znal novo prostost izvrstno rabiti na čast in korist sebi in svojim naslednikom. V gospodarstvu in v vseh razmerah kranjskega plemstva se

je dovršil ob enem prevrat, ki ga tako hitro nihče ne bi bil pričakoval. Mnoge stare nemške rodovine so zamrle ali pa se preselile v druge dežele. Na njih mesto so prišli Italijani in drugi tujci, če dalje bolj pa domačini,

Slovenci in drugi Slovani. Novi gospodarji so prinesli v gradove nov, bolj človekoljuben duh; bili so vsaj toliko pošteni in izobraženi, da niso zaničevali slovenskega kmeta.

(Dalje pride.)

O preporodu češkega naroda.

Spisuje Jan V. Lego.

(Dalje.)

Ko bi nam hotel kak Nemec svoje južnonemške, posebno planinske napeve, postavljati poleg naših slovanskih za uzore mehkosti ter pri tem opozarjati posebno na veliko nežnost koroških pesmi, priznali bi mu prav radi njihovo krasoto, a s pristavkom, da tu skozi nemška usta poje — slovanska kri. In isto porečemo mu o njegovih modroslovcih. Ni vsak „mislitelj“ njegov Pranemec; temveč skozi usta nemška modruje zopet mnogo krvi slovanske in kjer se sedaj nahaja središče in moč vsega Nemštva, od koder za naših dni grozi Slovanstvu nevarnost in poguba, tam so bila nekedaj selišča miro-ljubnih poljedelcev slovanskih.

Vprašam te, dragi bralec! mimogrede: Ali ti je tvoj materin jezik postranska stvar? Ali se moreta združiti ogenj in voda? In konečno: Ali ti je sploh kaj do sebe samega? — Premišluj o teh treh vprašanjih; našel boš v njih toliko gradiva, da ti ga ne bode mogoče stisniti v oski okvir kratkih odgovorov. A to le mimogrede. —

Doslej smo se ozirali le po obeh vrstovih narave slovanske in nemške. Poglejmo sedaj, kaj je na njej izrastlo in kaj nam je od tega v korist, kaj v kvar in pogubo.

Vsaka stvar ima pravo in obratno, svetlo in temno stran. Celo krepost sama ni več krepost, temveč postaje ravno nasprotno, ako ž njo napačno ravnamo; darežljivost na pr. postaje zapravljivost, ako se deli nevrednim ljudem. Tako je tudi mogoče, da so vse one lepe lastnosti slovanskega značaja, katere bo vsak — bodi nam prijatelj ali sovražnik — spoznal za lepe, Slovanu v političnem oziru v škodo in nekatere celo v pogubo. Na psihološko vprašanje: „Zakaj je tako?“ odgovoril bi jaz z drugo primero, nego je bila ona, v kateri sem primerjal slovansko naravo z naravo žensko.

Razločevanje narav obeh narodov — slovanskega in nemškega — po naravi ženski in moški je sicer na prvi pogled določno in jasno, vendar pa ne popolnoma pravilno. Dejal sem že prej, da se z dotičnimi narodopisci strinjam le do neke meje. Tu tedaj izražam svoj nazor o naravi slovanski in nemški na ta način, da razločujem naravi obeh teh narodov po dozorelosti človeka: Slovan je mladeneč, Nemec mož. Slovan je bujen mladeneč, kateri se rad daje vladati svojim čutom; Nemec pa starejši mož, pri katerem odločuje le hladni razum. Kreposti in slabosti ženske narave ima mladenič v primeri z dorastlim možem iste, samo v drugi meri in če politično nedoraslost prenesem tu na Slovana, nisem ga s tem neopravičeno obsodil na ono podložnost, v kateri je naravno žena nasproti možu. Splošna in politična omika more tedaj pri Slovanu vse to popraviti, kar bi mogla

njegova mladostna nedozorelost sedaj in v prihodnje zagrešiti. Slovan ima pred seboj veliko in dolgo bodočnost, kateri konca niti ni mogoče videti; Nemec pa more že videti mejnike svoje bodočnosti.

Toliko sploh; sedaj pa pogledjmo malo natančneje naravi obeh, kakor se nam javljata v politični praksi.

V politiki je Slovan optimist, Nemec pesimist; prvi verjame vsakemu, drugi nikomur. — Slovanu so prirojena krščanska načela, Nemec pa se jih mora še le učiti. Slovan ima vsakega človeka za svojega brata, Nemec pa le Nemca. — Slovanu je prirojen zmisel za pravico in svobodo; Nemcu pa zmisel za moč in podložnost. Slovan je skromen do nesmelosti, prostosrčen do lahkovernosti, dobrovoljen do brezskrbnosti, svobodoljuben do skrajnosti, popustljiv in ustopljiv do podložnosti; sploh: slabostno mehak. Nemec pa je ošaben in izzivajoč, neiskren in sumničljiv, neprestano snujoč, hladen, vstrajen, trdovraten, oster, brezoziren in konečno nasilen in krut. O vseh teh lastnostih obeh narodov nam podaja dokazov malo ne vsak list zgodovine, govoreče o dotiki Slovana z Nemcem.

Krščanstvo se je širilo hitro med onimi Slovani, katerim sta izveličevalne njegove nauke prinesla Ciril in Metod; počasi pa in le po krutih bojih med onimi, katerim so ga usiljevali nemški duhovniki. Od kod ta prikazen? Ciril in Metod sta oznanjevala prednikom našim s krščanstvom o jednom tudi **človečnost**, katere glavno načelo je bratovska ljubezen in enakost vseh ljudi pred Bogom, kot pred svojim očetom. V načelu nista jim tedaj prinašala mnogo novega, kajti morala je bila malo ne ista, poganski verouk pa se je dal lahko zameniti s krščanskim; saj je Slovan že prej veroval v nevidnega, najvišjega Boga, stvarnika vsega sveta, v nesmrtnost duše in v plačilo dobrih in slabih del. Velika učenost, grška modrost in prava krščanska ljubezen naših slovanskih apostolov je vedela krščansko vero vsestranski prilagoditi tako srečno navadam in zakonom slovanskega naroda, da je poganstvo samo od sebe, tedaj brez vseh nasilnih sredstev moralo poginiti. To se je moralo goditi tem hitreje, da! krščanstvo je moralo postati narodno, ker so se službe božje vršile v narodnem slovanskem jeziku. Drugega namena, nego širiti krščanstvo v poganskih Slovanih, nista imela naša slovanska apostola: vsi postranski uzroki, posebno pa politična ali samo gmotna sebičnost, bili so jima tuji.

Ravno nasprotno pa so ravnali nemški duhovniki med Polabci, Pomorci in med — Slovenci. Nemcem je tu bilo krščanstvo le sredstvo, gospodstvo pa pravi namen. Pokrstiti in zagospodovati je bilo jedno ter isto; nikedar ni bilo jednega brez drugega. Nemški vladika je bil vedno